

O čarovnih zeliščih.

(Spisal I. Tušek.)

(Konec.)

V.

Težko je najti pravih vzrokov tej čudni zmešnjavi. Toliko je gotovo, da so k čarovniji mnogo pripomogli hudobneži, ki jim ni bilo težko zapeljati in omamiti siromašnih in moralno zanemarjenih žensk, obdarovanih vrh tega tudi s preživo vero na osebnost hudičevo. Saj ni bila ne ena čarovniška pojedina brez pijančevanja in brez nečistosti. Ljubovanje z dozdevnim vragom je zmešalo um ženskam poprej, kakor moškim, ker so one veče občutljivosti in živeje domišljije; zato je pa bilo pravih in dozdevnih čarovnikov mnogo manj, kakor čarovnic.

Rekel bi, da so po Sloveniji trosili čarovnijo najbolj cigani. Morebiti, da pred njihovim prihodom v Evropo naš narod ni znal za čaravnice, in da so ga seznanili še le ti z njimi. Okoli leta 1417 so prišli prvi cigani na Ogersko in od todi v bližnjo Slovenijo. Brezbožni in nagnjeni k čarovniji, kakor so bili, našli so v prebivavcih teh krajev pripravne učence. Marsiktera čaravnica je pri sodbi hudiča tako popisala, da se njen popis popolnoma vjema z razkuštrano podobo ciganskega capina.

To po samotah živeče ljudstvo nima skorej nikakega hišnega orodja, ni pa nobena družina brez sreberne čaše. Čudno je, da pri čarovniških pojedinah se je iz hrasta tekoče vino napijalo vselej v srebernih čašah.

Vrag mnogokrat osebam, ki so se mu zapisale, vpraska v vrat, v roko ali v prst znamenje, ki ga potem s hostijo drgnejo, da nikdar ne izgine. Da je še zdaj ciganov, ki imajo taka znamenja, tega sem se prepričal letošnje velike noči v hrvaškeji Posavini.

Pa naj je bil človek še tako sirov, še tako moralno zanemarjen, vendar nikakor še ni jasno, kako in zakaj je bilo vsakovrstnim zapeljivcem mogoče, da so tako nenavadno čudno zmedli mu pamet. Morali so temu biti občni, po vsi Evropi veljavni vzroki.

K spoznanju teh vzrokov nas utegne pripeljati samo ta okoljščina, da so še zdaj med prostim ljudstvom vseh narodov v večji ali manjši meri ostanki poganskih navad in razvad, med tem ko se mu krščanske misli o svetu niso še popolnoma vcepile v mozeg. V ljudskih vražah živé še zdaj stare poganske duhovnice kot prerokovavke in zdravnice. Naše modre ženice vedno še opevajo mrličé („naricajo“), zagovarjajo nesreče in zdravijo po čarovniški. Tedaj čarovništvo ni

druzega, nego občni boj krščanskega načela s poganstvom. Ves ta boj je bil bezumen v toliko, da se ni vpotrebilo pravo orožje. Edino orožje zoper čarovnijo je poduk.

Ciganskemu prerokovavcu in čarovniku so bili znani pripomočki, s katerimi so ljudje od nekdaj mamili si občutke in dražili razuzdano domišljijo. Z opijem se je seznanil bil že v nekdanji svoji domovini na Indu; še zdaj je le malokdaj brez njega in trži tudi ž njim, če le more in sme.

Razun opija je poznal tudi druga omamljiva zelišča, kakor koprivo, zobnik, kristavec ali svinjsko dušico (*Datura Stramonium*) itd.

Po ciganih in po drugih ljudéh zmočeni neumneži so imenovana strupena zelišča sama ali pomešana z družimi ali vživali ali kadili se ž njimi, ali delali čarovniška mazila iz njih. Eno in drugo jim je omamilo občutke. Se vé, da so bili posledki vsled raznovrstne porabe raznovrstnih rastlin tudi raznovrstni. Časih so kot zamaknjenci mislili, da vidijo duše umrlih, ali da se pogovarjajo z družimi duhovi, ki jim pravijo čudne reči.

Gassendi pripoveduje, da se je neki ovčar v Provinci s svinjsko dušico pripravljaval v stan zamaknjena, ki ga je po njenem vžitku tudi vselej obšlo.

Mazanje s čarovniškim mazilom je človeka spremenilo večidel v jastreba ali v vrana, za kar je po zapisnicah čarovniških sodeb dovolj dokazov.

Bolj na drobno je težko govoriti o teh čarovniških pripomočkih, ker jih nikdo ni takrat preiskaval. Bili so pa tudi tedanji sodniki in zdravniki za tak posel prenevedni.

Prava domovina čarovnije je vzhodna in severna Evropa. Pečajo se pa ž njo vsi narodi celega sveta bolj ali manj, kakor je njih izobraženost. Čarovnija je pa tudi tako različna, kakor so različni značaji mnogovrstnih narodov. Vsi pa pripisujejo čarovniškim pripomočkom od znanih naravnih različne moči, katerih učinki so tedaj nenavadni.

Vsa čarovnija z vsemi svojimi škodljivimi in neškodljivimi odrastki visi na veri, da so res v naravi neznane moči, in na prepričanji, da ž njih pomočjo je človeku mogoče na nenavadni način gospodariti naravo. Kar je naloga vednosti in preiskovanje približno doseči zamore, to se kaže v veri na čudeže kot prezgoden in tedaj nerodoviten cvet. Lepa človeku prirojena želja, da bi spoznal vzrok vsake naravne prikazni, spremenila se je v hud strup, ki mu razjeda celo bitje in ki ga je popačil tako, da je pozabil na svoj visoki namen, odpadel od Boga, in jel čarati in duhove zaklinjati.